

“Samlet er der således betydelige effektivitetsgevinster ved en sænkning af topskatten, uanset om dette sker ved en forøgelse af indkomstgrænsen eller en reduktion i satsen. En reduktion i topskatten betyder dog samtidig, at den samlede omfordeling i skattesystemet falder, fordi gevinsten ved skattelettelsen kun fordeles blandt personer med forholdsvis høj indkomst.”

Fra kapitlet “Principper i skattepolitikken”, Dansk Økonomi, efterår 2008

Forhold mellem fagøkonomi og politik

Af Niels Kærgård¹

Der er mange dilemmaer i relation til eksperternes rolle i samfundsdebatten. Hvordan bør arbejdsfordelingen mellem eksperter og politikere være? Skal eksperterne være neutrale og uengagerede, eller må de selv have løsningsforslag og holdninger? Der er vedrørende disse spørgsmål ingen simple svar, men mange komplicerede problemstillinger. Hvordan har fagøkonomerne så klaret disse udfordringer? Stort set godt, men det understreges, at de skal passe på ikke at isolere de økonomiske problemstillinger for meget, selv om det kan være fristende.

Da Det Økonomiske Råd blev oprettet i 1962 var formålet at give den økonomiske politik et bedre fagligt fundament; specielt var sigtet at forbedre mulighederne for at føre indkomspolitik, se Kærgård (1996). Den uafhængige fagkundskab skulle fastlægge, hvor stor den økonomiske "kage" var, og politikerne og arbejdsmarkedets parter kunne så fordele den. Man kunne derved undgå, at alle grupper søgte at tilkæmpe sig større stykker, end der var plads til, f.eks. ved for høje lønkrav, hvorved man fik inflation.

Den økonomiske helhedsløsning i 1963 var denne politiks højdepunkt, men hurtigt måtte strategien forlades. Det loft over lønstigningerne, vismændene angav, blev ikke betragtet som et reelt loft af fagforeningernes medlemmer, men snarere som en bund. "Nu har vismændene givet os 4 pct., så må vi se, hvor meget mere I kan skaffe os", sagde man ifølge den daværende metalarbejderformand Hans Rasmussen til lønmodtagernes forhandlere. Den oprindelige arbejdsopgave blev således hurtigt forladt, og man gik over til at lave bredere konjunkturanalyser og specialanaly-

¹ Professor, Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi, Københavns Universitet, medlem af Det Økonomiske Råds formandskab 1992-2001, 1995-2001 som formand for formandskabet. Niels Kærgård ønsker at takke Peder Andersen, Henrik Hansen, Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi, og Jørgen Birk Mortensen, Økonomisk Institut, for værdifulde kommentarer til tidligere versioner af denne artikel.

ser af udvalgte strukturproblemer. Den overordnede målsætning har dog hele tiden været at give den økonomiske politik et bedre fagligt fundament. Det rejser imidlertid det helt grundlæggende spørgsmål om, hvad der er faglighed, og hvad der er politik.

Det klassiske svar på dette spørgsmål er, at fagkundskaben kan sige noget om, hvordan verden er, mens politikere så prøver at indrette den, som den bør være, se f.eks. diskussionen i Kærgård (1993). Denne sondring ser imidlertid bedre ud i teorien, end den virker i praksis. Der er meget få praktiske spørgsmål, der kan karakteriseres som rene bør-spørgsmål. Betyder afskaffelse af efterlønnen flere i beskæftigelse eller bare flere arbejdsløse? Resulterer de høje alkoholafgifter i mindre drikkeri eller bare i øget grænsehandel? Vil øgede ejendomsskatter resultere i billigere huse, så boligejernes økonomiske forhold er uændrede? Kan den offentlige sektor effektiviseres, så man kan sætte skatterne ned og alligevel bevare velfærdsstaten? Vil nedsatte skatter få folk til at arbejde mere, og vil det øge beskæftigelsen? Alle disse spørgsmål er rene er-spørgsmål, men de er jo centrale temaer i den politiske debat. Det er ikke sådant, at hvad, der er politisk kontroversielt, altid er overordnede bør-udsagn. Det er i høj grad diskussioner om, hvordan mekanismerne i samfundsmaskineriet er.

Det må føre til professor Hector Estrups konklusion: "Der er ikke faglige og politiske argumenter, men kun gode og dårlige argumenter" jf. Kærgård (2003). Men betyder det så, at der ikke er forskel på eksperter og politikeres rolle i samfundsdebatten. Det gør det ifølge Estrup ikke. Eksperterne skal søge sandheden, mens politikerne træffer beslutningerne. Eksperterne skal kun sige noget, som de har undersøgt, og de kan tillade sig at sige, at det ved de ikke noget om. Politikkerne skal træffe de nødvendige beslutninger, og det er de nødt til at gøre, selv om problemstillingerne ikke er undersøgt tilstrækkeligt til, at man kan sige, hvad der ville være optimalt. En vederhæftig økonom kan godt sige, at det på nuværende tidspunkt er svært at afgøre, om den kommende finanslov skal være ekspansiv eller kontraktiv, men en politiker er nødt til at træffe en beslutning om, hvorvidt finansloven skal være kontraktiv eller ekspansiv inden vedtagelsen i december uafhængigt af, hvor usikker situationen er.

Derved kommer ideologi til at spille en større rolle for politikerne end for eksperterne. For ideologi er nogle grundholdninger, man kan støtte

sig til, hvis de faglige analyser ikke endnu har givet noget endeligt resultat. Hvis man får tid og penge nok til at analysere det, kan man nok komme til et resultat om, hvorvidt et apotekersystem med bevillinger eller et mere frit marked for lægemidler virker bedst, men det kan godt være, at det tager urealistisk lang tid og koster for mange penge at gøre det, før beslutningen skal træffes, og så er beslutningstagerne nødt til at falde tilbage på deres ideologiske grundholdninger. Liberalisten mener ud fra sin indstilling og sine erfaringer, at markederne normalt virker godt, og han vil så støtte en liberalisering af markedet for lægemidler. Socialisten vil reagere modsat.

Der er ikke sådan, at eksperterne er hævet over ideologi. Det er ikke tilfældigt, at liberalisme og marxisme både kan bruges om en politisk ideologi og om en fagøkonomisk skole. Også eksperterne er således i deres valg af analyseredskaber og problemformuleringer til en vis grad styret af holdninger, men for eksperterne er det noget, der skal minimeres. I det omfang det overhoved er muligt, skal eksperterne undgå at lade deres analyser og udtalelser præge af holdninger.

Problemstillingen kan illustreres ved folkeafstemningen om Danmarks tilslutning til ØMU'en i 2000. Her var der mange aspekter af alle mulige slags inde i billedet, økonomiske, politologiske, nationale osv. Det var ikke muligt ud fra faglige analyser at afgøre, om man skulle stemme ja eller nej. Men politikere, der jo er sat til at træffe beslutninger og kæmpe for dem, måtte – baseret på holdninger og brudstykker af analyser – anbefale et ja eller nej.

Eksperterne som eksperter kunne kun analysere brudstykker. Det gjorde vi økonomiske vismænd så vedrørende det afgrænsede område, der vedrører de direkte økonomiske forskelle på et medlemskab af ØMU'en og så det eksisterende fastkurssamarbejde. Vi kom da til den konklusion ud fra rent faglige grunde, at de økonomiske forskelle var små og usikre. Udviklingen siden har nok bekræftet dette udsagn; der har ikke indtil nu vist sig store økonomiske effekter af at stå udenfor. Vismændenes daværende udsagn var altså et rent ekspertudsagn vedrørende en afgrænset del af en problemstilling. Men det var politisk kontroversielt, fordi der var politikere, navnlig fra ja-siden, der havde oversolgt de direkte økonomiske effekter. Disse politikere brugte altså et fagligt forkert argument, og vismændene gjorde en nyttig indsats ved at kortlægge det.

Vismændenes strategi i ØMU-debatten var altså at holde sig til deres kernekompetence – det snævert økonomiske. Det er også den strategi, der er anbefalet i f.eks. Fogh Rasmussens berømte nytårstale om smagsdommerne: “Eksperterne kan være gode nok til at formidle faktisk viden. Men når vi skal træffe personlige valg, er vi alle eksperter”. Der har tilsvarende i forbindelse med Marlene Vind-debatten været fremført, at hun som politolog ikke i tilstrækkelig grad holdt sig til det, hun havde forstand på, se f.eks. Lykkeberg (2012 side 134-136). Denne problemstilling indenfor økonomi er også diskuteret flere steder af Hans Aage, se f.eks. Aage (2011).

Denne strategi er imidlertid heller ikke uden problemer. Hvis de eksperter, der ved noget om tingene, nøjes med at belyse det, de i snæver forstand har forstand på, så risikerer man med en stærk fagopdelt viden-skab at få overbelyst nogle delområder, der falder centralt indenfor de eksisterende fagdiscipliner, mens andre temaer af mere tværdisciplinær karakter, der måske er mindst lige så vigtige, bliver underbelyst. Samtidigt risikerer vi, at sammenhænge mellem forskellige områder får for lille plads i analyserne og debatten. Økonomer, der prøver at holde sig til det økonomiske og dyrke det så objektivt som muligt, kan let komme til at overse andre faglige og etiske aspekter. Derved kan de let komme til at lægge for meget vægt på det rent økonomiske, og der er så fare for, at det i sidste ende bliver til en ideologisk og etisk holdning - en form for “økonomisme”.

Pareto-optimalitet kan eksemplificere problemstillingen. Hvis økonomerne ikke må sige noget politisk, kan de så slet ikke sige noget om, hvorvidt én situation er bedre end en anden? Man må vel kunne sige, at hvis ingen bliver ringere stillet, og en eller flere bliver bedre stillet, så er det en forbedring? Det var dette tilsyneladende meget objektive kriterium, som Wilfredo Pareto tog udgangspunkt i. Men det følger jo deraf, at frivillige bytter altid er objektive forbedringer. Hvis man frivilligt bytter, så må begge blive bedre stillet, og det er altså en forbedring. Det følger også af Pareto-kriteriet, at en mere skæv indkomstfordeling er at foretrække frem for en mere lige indkomstfordeling, hvis de dårligst stillede blot ikke er blevet sat i en absolut vanskeligere situation.

Med få ekstra forudsætninger fører det til, at markedsmekanismen er hensigtsmæssig. Her bytter folk varer og penge frivilligt. Men det fører

jo også til, at prostitution bør være fuldt lovligt, hvis ikke der er tale om slavelignende forhold og kvindehandel. At handle med organer er i orden; den rige vesterlænding har hårdt brug for en nyre, og den fattige inder kan klare sig med én og har hårdt brug for penge; billethajer ved sportskampe og koncerter gør et nyttigt arbejde, for de sikrer jo bare, at de, der er villige til at betale mest (og altså har størst nytte af billetterne), får dem. Men få vil tænke sådan. Der er for meget, der er reduceret væk for at gøre problemstillingen objektivt håndterbar, se Sandel (2012).

Det var det, der i 1970'erne fik marxisterne til at introducere begrebet "det ulige bytte". Hvis en af parterne i et bytte er i en mere eller mindre presset situation, så kan vedkommende komme til at sælge til en "urimelig" lav pris. Udviklingslande, der har en sultende befolkning eller akut mangler investeringer, sælger måske deres råstoffer "for billigt". Det er ikke "rimeligt", at inderen med den store familie, som han har vanskeligt ved at skaffe livsfornødenheder, skaffer penge ved at sælge sin nyre.

Ud over den "objektive" rationalitet og økonomi er der åbenbart noget med værdier og etik. 1970er-maxisternes fejl var næppe, at de prøvede at tillægge ting en værdi, der var forskellig fra markedsprisen, men at de prøvede at gøre også disse værdier objektive ved at beregne værdien som den mængde arbejde, der var nedlagt i varen. Selv om det er et upræcist og subjektivt udsagn, kan de fleste af os vel komme i en situation, hvor vi finder en markedspris urimelig.

Et andet eksempel på et "værdibegreb", der falder udenfor den snævre økonomiske rationalitet, er bæredygtighed. Det står i modsætning til den snævre økonomiske rationalitet, der tilsiger, at ydelser eller omkostninger, der ligger ude i fremtiden, skal neddiskonteres. Både tidspræference (betaling for at vente) og omvejsproduktionsargumenter (større produktion hvis man får tid til at investere i redskaber) tilsiger, at man skal neddiskontere ting, der ligger ude i fremtiden. Med en sådan argumentation kan menneskeheden godt få den største samlede nytte ved at bruge løs af ressourcerne og så se stort på, at nogle endnu ufødte generationer måske får et elendigt liv. Men det forekommer etisk uacceptabelt, og så har man suppleret investeringskalkulernes snævre rationalitet med et "bæredygtighedskrav" om, at fremtidige generationer ikke må få dårligere livsbetingelser end os.

Et tredje eksempel på de rent økonomiske analysers begrænsninger er virkningen af incitamenter og kald på arbejdsmarkedet. Økonomen, der holder sig tæt til det, han har forstand på, vil lægge vægt på incitamenterne på arbejdsmarkedet. Hvis man fører kontrol med medarbejderne, registrerer deres arbejdstid og aflønner dem efter, hvad de leverer, så giver det de bedst mulige incitamenter for at få folk til at være arbejdsomme og flittige. Men er arbejdet et kald og en hobby, så fungerer det måske godt, og man kan risikere, at kontrollen og incitamenterne drejer medarbejdernes handlinger i en tvivlsom retning. Nu begynder de måske kun at lave det, de eksplicit bliver aflønnet for. De hjælper måske hinanden mindre og er mindre ansvarsbevidste overfor ting, der ikke indgår i deres incitamentskontrakter. Incitamenter skal altid være meget præcise for ikke at give uheldige forvridninger. Arbejdsmoral er ofte bedre end incitamenter, men det er sværere at få ind i præcise økonomiske modeller, se f.eks. diskussionen af incitamenter og arbejdsglæde i Ariely (2010).

Men hvis der ikke er faglige og politiske argumenter, men kun gode og dårlige argumenter, og det samtidig er sådant, at økonomer og andre fagfolk kan føre beslutningsprocesserne på vildspor ved at undgå værdidomme og holde sig for snævert til det, de har forstand på, hvad kan man så kræve af eksperterne?

Her er der måske endnu et vanskeligt dilemma, for når eksperter optræder som forskere, så er det et naturligt led i forskningsprocessen, at man opstiller dristige og uortodokse hypoteser og prøver at argumentere for, at de kan være rigtige. Derimod bør forskere, der rådgiver offentlighed og politikere give en fair og afbalanceret fremstilling af argumenter for og imod, som de fremgår af den eksisterende litteratur. Men sondringen mellem den idéafprøvende forsker og den afbalancerede rådgiver kan jo ikke lade sig gøre i praksis, for også journalister læser fagtidsskrifter. En samfundsforsker, der lufter en dristig hypotese om, at et frit marked for hash vil sænke kriminaliteten og forbedre sundhedstilstanden i befolkningen i et fagtidsskrift, kan også blive tvunget til at stå på mål for hypotesen i den offentlige debat.

Selvom der således er mange problemer i rollen som ekspert, er der ingen vej uden om, at i hvert fald nogle eksperter er nødt til at gå ind i samfundsdebatten med et noget bredere sigte end deres snævre fagkundskab. De må optræde som det, der er blevet kaldt "frie intellektuelle",

(Meyer, 2004). De har imidlertid hele tiden deres faglige bagage med i rygsækken. En økonom ser ikke på samme måde som en teolog eller biolog på miljøproblemerne eller fedmeepidemien, og man får ikke det fulde billede, hvis ikke alle de forskellige aspekter kommer med. Teologen Ole Jensen har noget provokerende og polemisk beskrevet det på den måde, at når en biolog ser et træ, ser han en kompliceret struktur af celler og saftspændinger, når teologen ser det, ser han skaberværket, mens økonomer kun ser planker, se Jensen (1976 og 1980). Hvis økonomerne kun beskæftiger sig med "økonomiske" problemer, og biologerne kun med "biologiske", så får vi store udækkede områder og analyser ud fra en enkelt af mange mulige specifikke synsvinkler.

Det er ligeledes klart, at hvis en ekspert i lang tid har beskæftiget sig med en problemstilling, så danner han sig også en mening om, hvordan problemet bedst kan løses. Det vil være forkert at fortrænge det. Hvis velfærdsforskere i lang tid har analyseret velfærdsstatens næsten uløselige finansieringsproblemer og herunder beskæftiget sig med, hvordan befolkningen lever længere og længere og bliver sundere og sundere, så forekommer den tanke, at raske 60-årige skal kunne gå på efterløn naturligt nok kritisabel. Hvis man arbejder med klimaproblemer og finder, at irreversible katastrofer er en nærliggende mulighed, så er det naturligt, at man også går ind i debatten om klimapolitikken. Analyserer man fedmeepidemien og finder, at flere og flere får et dårligt liv og en tidlig død af livsstilssygdomme, er det nærliggende at prøve at råbe politikerne op. Det er naturligt, at forskere, der finder store problemer, også gør noget for at finde løsninger på dem. De holder altså op med at være rene eksperter, men de må selvfølgelig som ekspert rådgive afbalanceret og nuanceret. Både argumenterer for og imod må med.

Men der er lidt ligesom at sælge elastik i metermål, og fristelsen til at strække argumentationen er der hele tiden. Og den forstærkes af mange tendenser i tiden. Forskerne skal være synlige, siger institutionsledelsen. Politikere lytter kun til de mest højtråbende og firkantede, hvis de overhoved lytter, og medierne har det med altid at ville have en debat mellem to modpoler, så bare de kan finde én outsider blandt eksperterne, der har det modsatte synspunkt, så bruges han. Selv om forskningens natur er at være åben og kritisk, så kan disse tendenser få mainstream forskersamfundet til at rykke sammen, for hvis politikerne kun vil lytte, når der er fuld enighed blandt forskerne, så må man sørge for, at even-

tuelle uenigheder ser mindst mulige ud, og outsidersne ser mest muligt marginale ud.

Tillid mellem politikere og forskere er central for en nuanceret og frugtbar debat. Politikere, der ikke lytter til eksperter, og eksperter, der føler sig nødsaget til at råbe højt i kor for at råbe beslutningstagerne op, er ødelæggende for beslutningsprocessen seriøsitet. Endelig må man ikke glemme, at eksperter også er lønmodtagere, som er nødt til at tænke på deres fremtidige karriere. Når politikerne i stigende grad blander sig i finansieringen af forskningsområder og forskere, så får det naturligvis betydning for eksperternes udsagn, se Kærgård m.fl. (2007).

Hvordan har økonomerne så klaret disse udfordringer? Hvor står økonomerne i samfundsdebatten? Ja, det er der absolut ikke enighed om. Måske er der enighed om, at de har klaret sig skidt, men af helt forskellige grunde. Informations Jørgen Steen Nielsen taler om, hvordan Keynes i de sene 1970'ere blev "trængt i defensiven af den neoklassiske, markedsliberale monetarisme, der har domineret økonomisk tænkning og politik lige siden", se Nielsen (2012, side 114). Samtidig taler Dagbladet Børsens Christopher Arzrouni om, at "Universitetsøkonomernes sympati for frihed er desværre begrænset. Når de anbefaler reformer, der f.eks. kan øge arbejdsudbuddet, er det primært for at skaffe flere indtægter til statskassen. Mens mange af det tyvende århundredes økonomer elskede planlægningsideologien, kunne Friedman gang på gang påpege, hvordan de politiske forsøg på økonomisk regulering havde gjort tingene værre" (Arzrouni, 2012).

Mainstreamøkonomien angribes altså kraftigt fra begge sider. Men man skal nok ikke lægge så meget i angrebene fra venstre og højre; venstre og højre er jo relative begreber. Står man langt til venstre, ser alt højreorienteret ud. Står man langt til højre, ser alt venstreorienteret ud. Efter min bedste mening har økonomerne et apparat, der har stærke instrumenter til relevante samfundsøkonomiske analyser.

Det betyder ikke, at økonomernes rolle i samfundsdebatten er problemfri. De har nok en tendens til at koncentrere sig for meget om økonomi i snæver forstand. Men det er ikke den økonomiske teori skyld; begreberne og apparatet er der, men man er nok for tilbøjelig til at se for meget på de målelige effekter og på standardmodellerne. Det er traditionel

økonomisk teori, at der er markedseksterne forhold. Landbruget sender f.eks. næringsstoffer og pesticider ud i omgivelserne til skade for biodiversiteten og miljøet. Samtidigt sørger landbruget for beskæftigelse i udkantsdanmark og for forskellige former for landskabsforvaltning og fødevarerikkerhed. Markederne skal korrigeres for at få sådanne eksterne effekter med. Der er også en lang række offentlige goder; landskaber, politi, forsvar, sociale sikkerhedsnet, kulturværdier osv. Det er mainstream-teori, at offentlige goder ikke er egnet til distribution via et marked. Der er altså brug for en fælles beslutning om, hvor meget der skal produceres af disse goder. At selve produktionen af goderne ikke behøver at foregå i offentlig regi, er en anden sag.

Der er også velkendt mainstream økonomi, at der kan være naturlige monopoler, dvs. produktioner der bliver bedre og billigere, jo større produktionerne er. Derfor har jernbaner, telefonselskaber m.m. været offentligt drevet eller har været udliciteret til et enkelt selskab.

Der er mange gode argumenter for at tro på markedet, og økonomerne gør ret i ofte at anbefale markedsstyring, men der er meget store eksterne effekter, mange offentlige goder og betydningsfulde områder, hvor der er naturlige monopoler. Megen værdisætning tyder på, at vi er tilbøjelige til at undervurdere betydningen af disse markedsfejl. Men tager vi højde for dem, er de en naturlig og velanalyseret del af økonomernes standard mainstreammodeller.

Man kan også let komme til at tænke for meget i markeder med individualiserede agenter. Men også social kapital, institutioner som moral og holdninger og kooperative spil er velkendte dele af mainstreamøkonomien. Der er faldet flere økonomiske nobelpriser i både institutionel økonomi og spilteori.

Skulle jeg slutte med en mere personlig bekendelse, så tror jeg på markederne og på mainstreamøkonomien, men min fornemmelse er, at eksterne effekter, offentlige goder og naturlige monopoler er mere betydningsfulde, end man ofte antager. Det målelige nationalprodukt medtager derfor nok en mindre del af det, der indgår i folks nyttefunktion, og som derfor afgør, om de får et godt liv, end man ofte antager. Det er derfor vigtigt, at man hele tiden overvejer de politiske indgrebs virkninger også på de vanskeligt målelige effekter af ikke-markedsomsatte goder. Man må

378 heller ikke undervurdere de økonomiske effekter af “ikke-økonomiske” institutioner som moral, holdninger, tillid og troværdighed.

Det kan alt sammen medtages – og bliver ofte medtaget – i økonomernes analyser. Men disse “blødere” dele af økonomien spiller nok en mindre rolle i analyserne, end de burde. Og her kan samarbejde med andre fag være en øjenåbner for økonomerne. Andre fag med andre udgangspunkter og andre synsvinkler kan hjælpe økonomerne til at få blik for de effekter, der måske let overses i deres egne modeller. Og så må økonomerne sørge for at få dem med i deres analyser, og det giver mainstream økonomiens begrebsapparat og analysemetoder slagkraftige værktøjer til.

Økonomiske analyser, der mere omhyggeligt medtager eksternaliteter, offentlige goder, naturlige monopoler og andre markedsfejl, og som ikke går af vejen for at indtænke også ikke-økonomiske institutioner som moral og holdninger, bliver nok mindre objektive og præcise, men måske også mere retvisende og brugbare. Økonomerne bør måske turde udtale sig mere om ting, de ved noget om, men som de endnu ikke har en fuld sikker og gennemanalyseret viden om. De skal måske være mere bange for at overse centrale effekter end for at komme til at sige noget, der ligger lidt på kanten af deres kernekompetence. Måske være mere bange for at sige noget partielt end for at blive angrebet for at politisere.

Litteratur

- Aage, H. (2011): Hvad skal økonomerne blande sig i, *Samfundsøkonomen* 3, s. 25-30.
- Ariely, D. (2010): *The Upside of Irrationality*, Harper Collins Publishers Inc.
- Arzrouni, C. (2012): Tillykke med de 100, Friedman, *Børsens leder*, den 31. juli 2012.
- Jensen, O. (1976): I vækstens vold, Gyldendal.
- Jensen, O. (1980): Frem til naturen og andre essays, Fremad.
- Kærgård, N. (1993): Jordbrugspolitik – når økonomi, politik og jordbrug går op i en højere enhed, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 131, s. 157-171.
- Kærgård, N. (1996): Økonomisk vismænd – politiserede økonomer eller objektive eksperter, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 134, s. 113-128.
- Kærgård, N. (2003): Videnskab og politik, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 141, s. 399-408.
- Kærgård, N., C. Bache, M. Flensted-Jensen, P. Harder, S.-P. Olesen og U. Wewer (2007): *Forsknings- og ytringsfriheden på universiteterne*, Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab.
- Lykkeberg, R. (2012): *Alle har ret*, Gyldendal.
- Nielsen, J.S. (2012): *Den store omstilling fra systemkrise til grøn økonomi*, Informations forlag.
- Meyer, G. (2004): *Ekspert og samfund: En interviewbog om offentlig diskussion og videnskab*, Forlaget Samfundslitteratur.
- Sandel, M.J. (2012): *What Money can't buy, the moral limits of markets*, Farrar, Stams & Gironse.